

ת.ד. 102 בני ברק
פקס: 03-5055919
9139191@gmail.com

זכר מואמינים

גליון שבו עי מבית 'בני אמונים'

פרשת פנחס תשפ"ג שנה ט | גליון מס' 491

פניני אמונים

פניני תפלה בפרשה

תפלת העני קודמת להתקבל

"לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעטי נחלתו איש לפי פקדיו יתן נחלתו" (כו נד)
דרש האדמו"ר רבי אליהו לרמן מפילוב:
המלה 'נחלה' בפסוק זה מתפרשת מלשון תפלה, כפי שהמלה 'ויחל' משמשת כלשון תפלה, ככתוב (שמות לב יא): "ויחל משה". וכך נדרש פסוק זה: "לרב" - מי שמגדיל ומחשיב עצמו, "תרבה נחלתו" - עליו להרבות בתפלה ובתחנונים כדי שבקשתו תתקבל. ולעמית זאת, "ולמעט" - מי שלבו נשבר בקרביו והוא ממעיט בערכו, "תמעטי נחלתו" - תפלתו תתקבל מבלי שיצטרף להאריץ בה, וכפי שאמרנו בזהר (וישלה קסח ב) שתפלת העני - שלבו שבור, קודמת להתקבל מאשר התפלות (אזור אליהו).

לעתיד לבוא שעיר העזים יהיה לרצון

"ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על עלת התמיד יעשה ונסכו" (כח טו)
בתפלת מוסף לראש חדש, בתחלת הברכה האמצעית, אנו אומרים ששעיר העזים בא לכפרה: "בהיותם מקורבים לפניך זבחי רצון ושעירי חטאת לכפר בעדם", ואלו מייד לאחר מכן, בבקשה על העתיד, אנו משנים ואומרים: "מזבח חדש בציון תכין... ושעירי עזים יעשה בציון?"

פרש רבי אברהם ישראל זאבי, רבה של חברון:

מפך שבפסוק שלפנינו ביחס לשעיר ראש חדש כתבה התורה: "ושעיר עזים אחד לחטאת לה'", להבדיל מיתר שעירי המוספים שעליהם נאמר רק "לחטאת", דרשו חכמים (חלו ס ב, ובר"ש) שם ד"ה (ווד) שאת שעיר ראש חדש אמר הקדוש ברוך הוא להביא עבורו ככפרה על שמעט את אור הלבנה. שבתחלה נבראו

החמה והלבנה שוים, ולפי שקטרגה הלבנה ואמרה ש"אי אפטר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד", מעט הקדוש ברוך הוא את אורה.

לאור זאת אפטר לפרש כי אמנם בזמן שבית המקדש היה קיים נועד שעיר ראש חדש לכפרה האמורה. ואולם לעתיד לבוא, כשתתפסי הלבנה, אחר שתחזר להאיר כבתחלה ככתוב (ישעיה ל כו): "והיה אור הלבנה כאור החמה", שוב לא יהיה צורך בכפרה זו. לפיכך בבקשתנו על העתיד - "מזבח חדש בציון תכין" - אומרים אנו כי אז נקריב את שעירי העזים 'לרצון', ולא 'לכפר' (פתח עינים' שבועות ט א).

מבטח לו שהוא בן העולם הבא

"לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום" (כה יב)
רמז לשכרו הרב של המקפיד על תקנת אמירת מאה ברכות ביום דרש רבי אהרן הכהן מלונגיל מפסוק זה: האומר מאה ברכות בכל יום מבטח לו שהוא בן העולם הבא, שנאמר: "לכן אמר" בעבור אמירת "לכן" [בגימטריה ק'] ברכות מדי יום, "הנני נתן לו את בריתי שלום" (ארחות חיים' דין מאה ברכות).

הוסיף ואמר רבי משה הלברשטאם כי אף שגון של מאה ברכות - אלה זיהובים - ראה חלין פז א ששכרה של כל ברכה הוא עשרה זיהובים, נרמז בפסוק זה. שכן המלים "בריתי שלום" (עם הכולל) הן בגימטריה אלה זיהובים, ורמז הפתוב כי בעבור אמירת "לכן" [מאה] ברכות "הנני נתן לו את בריתי שלום" - אלה זיהובים (ספר מאה ברכות עמ' קמט).

רבי יצחק מג'לד, מרבני בגדד, מצא כי המלה 'אמן' טמונה בין התבות: "לכן-אמר", ובאר כי בא הדבר ללמדנו שאף העונה אמן מבטח לו שהוא בן העולם הבא, כפי שאמרנו במסכת סנהדרין (קט"ב): "קטן מאמתי בא לעולם הבא? תנא משום רבי מאיר: משעה שיאמר אמן" (צ"ח רכב).

פרתחו שערים

דבר מוסד ונשיא 'בני אמונים'

קנאה לכבוד ה' בענינת אמן

הפרשה הקודמת מסתיימת בתאור מעשהו של פנחס, אשר בקנאתו לכבוד ה' הרג ללא מורא נשיא בישראל. פרושנו פותחת בתאור דברי השבח שאמר הקדוש ברוך הוא למשה על מעשהו של פנחס, ובשכר העצום שקבל פנחס בעבור קנאותו לכבוד שמים.

פנחס משמש כסמל נצחי לקנאות לכבוד שמים. ואולם יש לדעת כי נדי לזכות להיות ממשיכי דרכו של פנחס בקנאות למען כבוד שמים, איננו חייבים לעשות דוקא מעשה הרואי שפחה.

מדברי רבנו בחיי משמע שפאל השתדלות ועשייה למען חזק ענינת אמן הן בבחינת קנאות לכבוד שמים, שפחה הוא כותב (שמות יד לא): המקפיד על ענינת אמן בכל כחו, הוא "המכבד את ה' יתברך באמת, אשר עליו אמר הכתוב (שמואל-א' ב ל): 'פי מכבדי אכבד'", והוא ממשיך וכותב כי מאידך גיסא, מי שאינו נזהר בענינת אמן פראוי "הרי זה מבזה את ה' יתברך ועליו אמר הכתוב (שם) "ובזי יקלו".

המתבונן יראה, שאף לשון הפסוק (דברים לב ג) "הבו גדל לאלקיננו" שממנו נלמד החיוב לענות אמן, מורה ומלמד שמשמעות ענינת אמן היא קדוש שם שמים.

ביד כל אחד נתנה הזכות לקנא לכבוד ה' בחזק ענינת אמן, ואולם יש לדעת כי קנאות זו דינה להעשות נעם ובכבוד, בבחינת "בקנאו את קנאתי בתוכם" (במדבר כ יא); קנאות זו משמעותה להסיר את מחסום הבושה ולגשת למי שעומד לברך ולהציע לו לענות אמן אחר ברכותיו, או לבקש מהאלת לענות אמן אחר ברכותיו. הנהג פה, מלבד עצם זכות ענינת אמן שפידו, זוכה אף לרומם את קרן ענינת אמן ברבים ולקדש שמו יתברך בפה.

לא לחנם, כפי שזכה פנחס למעמד פה נכבד ולשכר פה עצום על קנאותו לשם ה', פה אף על העונה אמן בכל כחו אמרו חכמים (שבת קט"ב) שאזכה לשכר עצום של פתיחת שערי גן עדן. אפטר שעל פה מכון הרמז המובא בספרים, שראשי התבות: "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" עולים לגימטריה צ"א, בגימטריה של 'אמן'.

אם נשכים לבית הפנסת מדי יום, נכבד בו את שם ה' בענינת אמן אחר ברכות השחר, ונעורר אחרים לפעל פה, אזי לבטח תקים בנו ההבטחה: "פי מכבדי אכבד".

בקריאת "הבו לה' כבוד",

שבת שלום,

יצחק מאכילסקי

התפלה שהובילה ליסוד השכונה

מנרשמי האגדה לחטד שהוא רמה אותם וברח עם כספם, והם נסו לחפשו בכל דרך. ר' יאשע חש שהוא חייב לצאת בדחיפות ממחבואו כדי להוכיח את חפוטו, אולם היתה בכך סכנה לחייו, לפי שמבקשי נפשו ארבו לו.

בראותו כי צר לו, שלח את איש סודו אל הגאון הנודע, רבי מאיר אויערבך, בעל האמרי בינה, ששמש אז כרבה של ירושלים, כדי שיורה לו פדת מה לעשות בצרה שאליה נקלע. האמרי בינה, שהבין את חמרת המצב, התיחס לכך בהתאם:

הוא קבל על עצמו תענית ולמשך זמן רב הסתגר בחדרו, שם שטח תחנה לפני ה' שיציל את ר' יאשע ואת חזונו שהיה נצרך פאזיר לנשימה עבור בני ירושלים. פאשר סים את תפלתו יצא מחדרו ואמר לשלוחו של ר' יאשע כי ימסר לו שהוא יכול להסיר דאגה מלבו, וכי בתוך כמה ימים ימצא הרוצח האמתי, והוא יוכל לצאת ממחבואו ולהמשיך במפעליו.

הגאון היה ידוע כאיש קדוש המתפלל ונענה, והבטחתו הרגיעה את ר' יאשע והסירה מלבו כל חשש. הוא המתין אפוא בסבלנות במחבואו עד אשר יפל דבר.

כמה ימים לאחר מכן הפכה - מושל ירושלים מטעם הסולטן הטורקי - פקד את פרמו של המיסיונר הגרמני, בבקשו לרכש לעצמו מענבי המשבחים. המיסיונר החנפן הזמין את הפחה אל הפרם והציע לו לבחור בעצמו מהענבים המשבחים ביותר שיראה.

נכנסו הפחה ופמליתו אל הפרם כשהמיסיונר מכרכר סביבם, ולפתע העיר הפחה את תשומת לב מלואו על ריח חריף שהכה באפו. המיסיונר המבהל נסה להרגיעו בתאונות שונות, אך הפחה לא מצא מרגוע לנפשו. הוא הביט סביבו, ומבטו נתקל בתלולית קטנה של עפר טרי. הוא צוה על אחד ממלואיו לחפור במקום, והלה, שבמקרה היה חבר קרוב של הפועל הנרצח, כמעט התמוטט כאשר לנגד עיניו התגלתה גופת חברו. לצד הגופה התגלה מסמך שנפל בטעות בעת קבורת הגופה והיה שך למיסיונר, כך שכל הממצאים הצביעו שאותו מיסיונר בצע את הפשע הנתעב.

המיסיונר, שהבין כי כלתה אליו הרעה, החזיר כסיד ונסה להמלט על נפשו, אולם מלוי הפחה תפסוהו ומנעו בעדו מלברח. הוא הובל לתנת המושטרה ולאחר חקירה קצרה הוא נשבר והודה, והובל מיד לעמוד התליה.

עתה יצא ר' יאשע ממקום מחבואו והמשיך בפעילותו למען הקמת שכונת מאה שערים, שהפכה לימים למשכנם של גדולי ירושלים וצדקיהו.

משפחות מבני ירושלים והציע להן לרכש יחדו קרקע מחוץ לחומת ירושלים כדי לבנות בה שכונה חדשה. האגדה נקראה בשם 'מאה שערים', וכך אף נקראה לימים השכונה שבנו חברי האגדה.

אחרי כן יצא ר' יאשע למסע חפוש אחר הקרקע הטובה ביותר להגשמת חזונו. כמה וכמה הצעות נבחנו, ולבסוף נבחרה חלקת אדמה שוממת וטרשית, שאף שהיתה סמוכה לירושלים שבין החומות, הצעה במחיר זול, עקב היותה ידועה כרוחשת נחשים ועקרבים.

אלא שכאשר בקשו חברי האגדה לברך על המגמר, קפץ עליהם רגזו של מיסיונר גרמני שהתגורר בבקתה לצד השכונה המיועדת. הלה, שהשש משכנותם של היהודים שבדאי פריעו לפעילותו, החליט לצאת נגדם למלחמה.

בהיותו בעלים של פרם ענבים פורה שטפח מאחורי בקתתו, גיס הלה לעזרתו את אחד מפועליו הערביים שהיה בעליה של אחת מאדמות השכונה המיועדת. בהבטחה להטבות כספיות נכרות שדל האישי והסית את הפועל שלא ימכר את הקרקע שברשותו ליהודים, והלה הבטיחו נאמנה לעשות כדבריו ואף לשכנע עוד מבני משפחתו לעשות כמותו.

אלא שלמול הפתוי הפספי העצום שעמד לפניו, הערבי כלל לא חשב לקים את הבטחתו, והוא אף עודד את בני משפחתו למהר ולחתם על מכירת הקרקע.

כאשר שמע על כך המיסיונר בערה בו חמתו עד להשחית, ובהזדמנות הראשונה ששקה עם אותו פועל לבדו בפרם, מהר לרצחו ולקברו בין רגבי אדמת הפרם.

כאשר שככה חמתו, הבין המיסיונר שהכניס את עצמו לסכנה. בני משפחתו של הערבי בודאי חפשוהו וכאשר ימצא שהוא הרוצח ירגוהו, על כן הגה במחו השטני תכנית שהיה בה אף כדי למלא את משאלתו המקורית -

למנע מהיהודים להיות שכניו.

הוא מהר להפיץ בין הערבים ידיעה כוזבת כי היהודים הם שהרגו את הפועל הערבי משום שסרב למכר להם את הקרקע. השמועה עשתה לה כנפים, והחשד נפל מיד על ר' יאשע ריבלין, שהיה מפרסם בפעילותו למען בני ירושלים.

ר' יאשע ששמע זאת, מהר לברח למקום מחבוא עד יעבר זעם. הוא מנה את אחד מידידיו הקרובים, איש חכם ומבין דבר, להיות 'איש קשר' שילוק ויביא ממנו ואליו ידיעות חשובות הנוגעות לו.

העלמותו הפתאומית של ר' יאשע גרמה לכמה

ר' יאשע ריבלין, מי שכנה ובצדק 'בונה ירושלים', לא ידע לשית עצות בנפשו. הצרה שנתכה עליו פרעם ביום בהיר, מלבד שסכנה את חייו, אף אימה להרס את מפעל החיים שהקים בעמל וזע רב.

שנים לפני כן כבר נעשה המצב בירושלים שבין החומות לבלתי נסבל. בני הגולה הרבו לעלות ולהתישב בירושלים, והצפיפות

העלמותו הפתאומית של ר' יאשע גרמה לכמה מנרשמי האגדה לחשד שהוא רמה אותם וברח עם כספם, והם נסו לחפשו בכל דרך. ר' יאשע חש שהוא חייב לצאת בדחיפות ממחבואו כדי להוכיח את חפוטו, אולם היתה בכך סכנה לחייו, לפי שמבקשי נפשו ארבו לו.

שכונת מאה שערים בירושלים

הקיצונית שגברה מיום ליום, יחד עם תנאי התברואה היהודים ששררו בין החומות, גרמו לתושבים סבל קשה ממש. היה מן ההכרח למצא עבודה פתרון מניח את הדעת.

ר' יאשע ריבלין היה מהחלוצים שבקשו לבחון את האפשרות שעד כה רק מעטים חלמו עליה: לצאת אל מחוץ לחומות ירושלים ולבנות בתים במגרשים הרבים שסבבו את העיר.

ירושלים שמחוץ לחומות היתה באותם ימים מדבר שממה שורץ מזיקים ושוודי דרכים. רק מתי מעט העזו לצאת ולבנות להם בית בלב השממה. ר' יאשע ריבלין החליט לעשות מעשה. הוא אגד סביבו כמאה וארבעים

'ירושלים של מעלה' ח"ט עמ' 146

אמן בכונה

מדבריו שמשמעות האמן שמוציא מפיו על ברכות שיש בהן גם שבח וגם בקשה היא 'אמת', ובלבו יחשב אמן נוספת שמשמעותה 'יהי רצון', ה'כף החיים' (ה יד) ו'המשנה ברוך' (קכד כה).

והנה לגבי כונת אמן אחר ברכה שיש בה שבח ובקשה, נקט ה'שלקחן ערוך הרב': "טוב לכוון באמן שני הענינים שאמת הוא דבר זה ושיאמנו דבריו של זה ויקנים דבר זה במהרה", ולא נקט לשון חיוב כשאר הפוסקים שמנינו לעיל. ויש לומר שנקט כן לפי שה'טור' ו'השלקחן ערוך' (שם ו) הזכירו לגבי עניית אמן על ברכות חזרות התפלה רק כונה אחת - "אמת היא הברכה", אף שרבו כוללות גם בקשה, ומשמע שלדעתם הוספת כונת "יהי רצון" היא מעלה בעלמא ואינה חובה. ובספר 'ברכת אברהם' (סנהדרין קיא א) באר שאכן לדעת הטור והשו"ע עניית אמן מתיחסת רק לחתימת הברכה, ולכך יש לכוון בעניית אמן שדברי המברך אמת, גם על ברכות שיש בהן בקשה, לפי שהבקשה אינה מזכרת בחתימת הברכה. ואולם לדעת הב"ח, הש"ח, המג"א ושאר הפוסקים דלעיל, עניית אמן מתיחסת אף לבקשות שנאמרו בברכה כלה, ולכך יש לכוון על ברכות אלו את שתי הכונות: אמן ויהי רצון. ואכן ה'באור הלכה' (קכד ו) כתב שלדעת ה'מגן אברהם' "עניית אמן קאי על כל הברכה שברך המברך". אמנם מלשוננו של השו"ע הרב (קכד ט) משמע שלדעת הפל עניית אמן מכוונת רק כנגד חתימת הברכה, וטעמם של הפוסקים שסוברים שברכה שיש בה גם שבח וגם בקשה יש לכוון בעניית אמן עליה: 'אמת' ו'יהי רצון', הוא לפי שלדעתם חתימת הברכה כוללת גם יחול וקווי שתתקיים הבקשה הפלולה בגוף ברכה זו.

אמנם ב'אשל אברהם' (בוטשאטש, שם ו) כתב שמעקר הדין די שיכוון בעניית אמן כונה כללית 'שמאמן הדברים [הנשמעים] כאלו אומרם הוא', וכונה זו מועילה לכלל הברכות והתפלות מבלי לחלק בין סוגי הברכות ומבלי להתחסס לתוך הדברים הנשמעים [ובלבד שישמעם או ידע על איזו ברכה הוא עונה אמן שאם לא כן הרי זו אמן יתומה!]. והוסיף שמה שחייבו הפוסקים לכוון כונה פרטית בהתאם לסוג ותכן הברכה, אינו אלא לענין קיים מצות אמן לכתחלה, וראה שם שהניח דבריו בצ"ע. ובשם האילת השחר' מובא שדי בכך שיכוון העונה אמן שהוא רוצה שתתפרש ענינתו כדון (נוטרי אמן ח"ב בהקדמה).

עוד כתב ה'סיד ושרש העבודה' (שם): "עקר כונת עניית אמן היא השמחה והחזרה במחשבתו על גדל אלקותו ית"ש, ששמע שבח והודאה אמיתית, שאינה כוזבת בשום אופן, יוצאת מפי המברך ליוצרנו ובוראנו ית"ש".

שלוש הכונות בעניית אמן

תבת 'אמן' באה לאמת את הדברים הנשמעים. ואולם אין די לאמתם באופן כללי, אלא יש לכוון בעניית אמן בהתאם לתכן הברכה או התפלה הנאמרת. לפיכך בעניית אמן על ברכות שענינן שבח והודאה יש לכוון: "אמת היא הברכה שברך המברך ואני מאמין בזה". בעניית אמן על תפלות ובקשות יש לכוון: "יהי רצון שתקיים בקשה זו". ובעניית אמן אחר ברכות שיש בהן גם שבח וגם בקשה, יש לכוון שתי כונות אלו גם יחד.

מקורות ובאורים:

כתב הטור (או"ח קכד) שבעת עניית אמן יכוון העונה בלבו: "אמת היא הברכה שברך המברך ואני מאמין בזה, כי אמן הוא לשון האמנת דברים". ה'בית יוסף' (שם) צין כמקור את דברי המדרש (דבר"ר א) וכעין זה מובא במסכת שבויעות (לו א): "אמן בו האמנת דברים". ב'פרוש התפלות והברכות' ל"ר"ן בן יקר (ח"ב עמ' קיב) כתב שמצאנו שהשרש אמ"ן מזכר בפסוק במשמעות של אמת, כפתוב (מלכים-א' ח כו): "אמן נא דבריה" שפרושו 'תאמתו נא דבריה'.

ואולם כתב הב"ח (שם) שרק בברכות השבח די בכונה זו, אף בברכות שיש בהן גם בקשה יש להוסיף ולכוון: "יהי רצון שפך יתאמת לעינינו וימלא משאלותינו ששאלנו ממנו". ה'מגן אברהם' (שם י) והט"ז (שם ג) הביאו דבריו, והוסיף ה'מגן אברהם' שעל הבקשות שאין בהן שבח כוון רק שתקיים הבקשה. וראה רש"י (שבויעות שם ד"ה בו) שכתב: "וראי לענות אמן על דבר תפלה ותחנה שהוא לשון מאמן הדברים שיהא רצון שיהא אמת כן". ואכן הש"ח (מסכת תמיד נט - סא) הביא את דברי אחיו הגדול הר"ר יעקב בהנהגותיו לספר "יש נוחלין" שיש שלוש כונות בעניית אמן, בהתאם לתכן הברכות והתפלות הנאמרות. וכן כתב ה'סיד ושרש העבודה' (שער הקורבן פרק ו): "כלל זה יהיה בידו של אדם בכונת עניית אמן, שצריך לכוון בה ממש ככונת מברך הברכה, באיזה ברכה שיהיה". וכן פסקו להלכה ה'פרי מגדים' (משב"ז נא ג), ה'שלקחן ערוך הרב' (קכד ט), ה'בן איש חי' (עוד יוסף חי פרשת ויחי אות טו). וראה שם שמשמע

דועי אמונים

מדברי מדרן ורבינו על עניית אמן

הגה"צ רבי ישראל ברזובסקי שליט"א

בן מרן האדמו"ר מסלונים ורב הקהלה בביתר

עניית אמן מחדירה אמונה בבריאה

בתחנתונים, בכל חלקי הבריאה: 'דומם, צומח, חי, מדבר'. מטרה זו מתגשמת על ידי אמירת 'שמע ישראל'. שכן בכך שה'מדבר' שבבריאה 'שומע' על מציאות השם יתברך ואחדותו, חוזרת הידיעה לכל אחד מחלקי הבריאה. נמצא שניעם השמיעה - 'שמע ישראל' - נחשבת גם כן לעקר בפני עצמו, שדרכו חוזרת ההכרה בשאר חלקי הבריאה ש'ה' אלקינו ה' אחד, ואין עוד מלבדו'.

בדומה לכך יש לבאר שזוהי משמעותה של שמיעת הברכה ועניית אמן אחריה. שבכל עת שיהודי שומע ברכה ועונה אמן, הוא מחזיר בכך בבריאה כלה את מציאות ה', והבריאה כלה מצטרפת לעדותו: "אמת היא הברכה שברך המברך, ואני מאמין בזה". נמצא שעניית אמן אינה עדות סתמית כי דברי המברך אמת, אלא היא התוצאה של שמיעת הברכה, בבחינת 'שמע ישראל', שכתוצאה משמיעתה חוזרת ההכרה במלכות שמים בבריאה כלה.

כתב השו"ע (או"ח קכד א): 'וענינו אמן אחר כל ברכה... ובכונה שיכוון בלבו אמת היא הברכה שברך המברך ואני מאמין בזה'. והנה לכאורה יש להבין: לשם מה צריכים אנו לאמת את דברי המברך, הלא המברך מתאר את האמת, ומדוע עלינו לאמת את האמת?

והנה מהפסוק (דברים כ ג): "שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על איביכם", דרשו חכמים (סוטה מב א): "אפלו לא קימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית, אי אתם נמסרים בגדס". ולכאורה הלא עקר ענינו של הפסוק הראשון בקריאת שמע מתבטא במה שאנו מיחדים וממליכים עלינו את ה' בהכרזת ה' אלקינו ה' אחד", ומדוע אפוא מזכירה התורה דוקא את תבות 'שמע ישראל' כזכות שתגן על ישראל מאויביהם? עוד יש להבין - מדוע חכמים קוראים למצוה זו כאן ובשאר מקומות 'קריאת שמע' ולא 'חוד ה' שהיא מהותו של פסוק זה?

ויש לבאר זאת כך: נתאנה הקדוש ברוך הוא שיהיה לו דירה

אמן במעגל השנה

ימי בין המצרים

אמן על ברכות הגאולה

המוכיח הקדום רבי משה פהנא מגיביטש הביא בספרו 'דרך משה' (ליום יא) בשם ספרי מוסר שחסיד אחד התענה על אריכות הגלות, ונאמר לו בחלום: "איך תבוא הגאולה והעולם אינם משגיחים לענות אמן על ברכות הגאולה, והן: 'המחזיר שכינתו לציון' [לפי שהצבור נחפז לומר 'מודים' שלאחריה] והפורש סכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים' [לפי שהצבור נחפז לומר 'ושמרו']".

מוסיף וכותב ה'דרך משה': "על כן אני מתקן בכל הקהלות ובכל מקום שאני נוסע, שקדם שיתחילו 'מודים' וקדם שיאמרו 'ושמרו' ימתינו מעט, ואף יכו באגרוף על התבה, כדי שיהיה פנאי לצבור לענות אמן כראות".

ה'בית הלוי' הביא סמך לכך שהגאולה מתעכבת עקב אי עניית אמן על שתי ברכות אלו מהפסוק (ישעיה סב א): "למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט", הקדוש ברוך הוא אינו מחשה על שאין העולם נזהרים בעניית אמן אחר ברכת 'המחזיר שכינתו לציון' ואחר 'הפורש סכת שלום... ועל ירושלים', ובטל כד מתעכבת הגאולה (עולם עשיה דף קה ע"ב).

על הצדיק רבי חיים משה מנדל ספר: פעם בא אליו יהודי אשר היה זקוק לישועה. המליץ לו הרב מנדל לעורר את רעיו וידידיו לענות אמן אחר ברכות אלו, ומשעשה האיש כדבריו, זכה לישועה ('נוטרי אמן' ח"ב עמ' כא).

הקטרוג שהתקבל

ב'ספר הברית' (ח"ב מאמר יב פרק א) מביא ספור זה בנסח שונה, ואלו דבריו: "וכבר היה מעשה בעת אחד בגלות המור הזה, שהיה עת רצון למעלה על גאלתנו ועל פדות נפשנו, ובא בחלום לצדיק אחד שהיה בדור ההוא, שהיה עת רצון גדול וכבר התעוררו כל פמליה של מעלה, אף השטן קטרג ואמר, הלא רב בני ישראל אינם מתפללים בכונה על הגאולה, והראיה: שאינם עונים אמן אחר ברכת 'המחזיר שכינתו לציון' ועל די הקטרוג הזה נשתקע הדבר ונתארף הגלות ועדן לא שבנו לארצנו". ואולם אף שלדברי בעל 'ספר הברית' נתגלה בחלום שהקטרוג נוצר בעבור אי עניית אמן אחר ברכת 'המחזיר שכינתו לציון', מזהיר המחבר שם גם על אודות עניית אמן אחר ברכת 'הפורש סכת שלום... ומסיים: "ואנכי כתבתי בדיו תבת 'אמן' בסדור תפלה שלי בסוף שתי ברכות אלו לזכרון ולמשמרת ולהשיב לכל שואל".

אגרת אמונים

מכתב מקורא נאמן

לכבוד נשיא בני אמונים הרב יעקב דב מרמורשטיין שליט"א,

כישוראלי במקור, המתגורר כיום ביהונסבורג שבדרום אפריקה, אני נוהג לעין כל שבוע בשלל מדורי עלונכם הנכבד, ונהנה עד מאד מן התוכן העשיר, שגם חודר ללב וגם נותן את אותותיו בהנהגה הלכה למעשה.

בעלון שהוצאתם לקראת חג השבועות הבאתם מחרזת נפלאה של אמרות על הקשר שבין אמן לחג השבועות. בין היתר צינתם את הקשר בין עניית אמן שהיא יסוד האמונה לשני הדברות הראשונים המצויים על האמונה.

חשבת להוסיף שלמעשה נתן למצא קשר הדוק אף בין שאר הדברות לעניית אמן:

לצווי "לא תשא את שם ה' לשוא", שמצוה על שמירת כבוד שם ה', יש קשר הדוק לעניית אמן, שכן מהות עניית אמן היא שמירה על כבוד שם ה' הנאמר בברכה. שהרי את חייב עניית אמן למדו חכמים מדברי משה לישראל בפתח שירת האזינו (דברים לב ג): "כי שם ה' אקרא - הבו גדל לאלקינו", וכך דרשו: "בשעה שאני מזכיר שמו של הקדוש ברוך הוא בברכה - אתם הבו גדל בעניית אמן" (רש"י ברכות כא ד"ה פ').

הקשר בין הצווי "זכור את יום השבת לקדשו" שאותו אנו מקיימים מדי שבת באמירת ברכת הקדוש - ברור ומוכן. ויש להוסיף שלפי דברי הפמ"ג (א"א רטו ו) שדין האמן כדין הברכה, אף עניית אמן על ברכת הקדוש היא מצוה מן התורה.

לדבור החמישי המצוה על כבוד אב ואם, יש ללא ספק שכיכות לעניית אמן, שהרי לאחר פטירת ההורים אנו מקיימים מצוה זו באמירת קדיש ובתפלה לפני התבה. ומה גם שכל פעלותיכם נוסדו לעלוי נשמת אביכם וצ"ל, בבחינת "בן יכבד אב".

כיון שמהותה של עניית אמן היא אמונה, ממילא המחזיק בה לא יבוא חלילה לעבר על חמשת הדברות העוסקים במצוות שבין אדם לחברו, החקוקים על הלוים השני. שכן המאמין בהשגחת ה' בעולמו ובכך שהוא נותן לכל בריה ובריה את הנחוצ לה לקיימה, לא יגנב, יחמד או יעיד שקר חלילה, ובודאי שלא יעבר על אסור רציחה או גאוף.

דומני שאין מתאים מלסיים מכתב זה במלות הפייט הנפלאות של המשורר האלקי רבי יהודה הלוי: "היום נכבד לבני אמונים זהירים לשמרו אבות ונבנים חקוק בשני לחות אבנים".

ש. ל.

יהונסבורג - דרום אפריקה

נתן לשלח מכתבים לפקס שמספרו 08-9746102 או לכתיבת המייל: 9139191@gmail.com

שיערי גן עדן

מעלת עניית אמן במשנת בעל ההלוא

הרמ"ק כ"ג תמוז ש"ל

ציון הרמ"ק בבית העלמין העתיק בצפת

רבי משה קורדוברו נולד בשנת רפ"ב לאביו רבי יעקב. מוצא משפחתו היה מהעיר קורדובה שבספרד, כפי שמעיד שם משפחתו. הוא גדל בצפת ונמנה עם תלמידיו של רבי יוסף קארו, בעל השלחן ערוך.

בהגיעו לפרקו נשא לאשה את אחותו של רבי שלמה אלקבץ, מחבר הפייט הנודע 'לכה דוד', והחל ללמד מפיו את תורת הקבלה. בהמשך הקים ישיבה בצפת, בה למד את חכמת הנסתר, ואף כהן כדן בעיר. עם

תלמידיו נמנו רבי חיים ויטאל ובעל הראשית חכמה. כשהגיע האר"י הקדוש לצפת, חדשים ספורים לפני פטירת הרמ"ק, העמיק יחד עמו בתורת הנסתר, ועם פטירתו ירש את מקומו.

את חבורו המרכזי והידוע בתורת הקבלה פרדס רמונים הוציא לאור בהיותו בן עשרים ושש. כמו כן חבר פרוש לספר הזהר בשם 'אור יקר', ספר מוסר בשם 'תמר דבורה' וספרים נוספים.

הרמ"ק הלך לעולמו בכ"ג בתמוז ה"א ש"ל, והוא בן ארבעים ושמנה. נטמן בבית העלמין העתיק בצפת.

צדיק בלי ספק

בסדור הרמ"ק (שיעור ד סי' ג) הביא בשם הזהר (בזהר שלפנינו אינו, וראה תיקון ח' קלב א), שמכסות הדברים שבקדשה נרמזות במלה 'צדיק' - צ' אמנים, ד' קדשות, י' קדישים, ק' ברכות, ואלו דבריו: "בזהר פרש שצריף האדם לענות בכל יום עשרה קדישים, תשעים אמנים, מאה ברכות וארבע קדשות, והם סימן צדיק, כי העושה זה הוא צדיק בלי ספק".